

PŘIPRAVENOST K BOJI

Daniel Štrobl

Dámy a pánové,

Rád bych se s Vámi podělil o několik poznámek k tématu vojákovy připravenosti k boji. Budu hovořit o tom, které faktory tuto schopnost podporují, které ji naopak blokují, a společně se zamyslíme nad tím, jak dalece je naše euroamerická společnost připravena vést válku. Vycházet budu jak z obecně psychologických faktů, tak i z výzkumů, které v této souvislosti realizovalo Centrum expertních studií Sekce personální MO ČR.

Je značný rozdíl mezi vojákem a bojovníkem. Tedy každý bojovník regulární armády je samozřejmě voják, avšak ne každý voják je též bojovník. Nalézt mezi uchazeči o vojenskou profesi budoucího bojovníka je nesmírně těžké, nicméně několik faktorů, na něž je třeba se zaměřit, zmíním. Faktem však zůstává, že bojovníkem se voják spíše stává, než aby se jím rodil. Na této cestě zpravidla projde několika klíčovými okamžiky a každý bude znamenat jistou křižovatku, na níž se může buď zastavit, vrátit se zpět, nebo pokračovat dál. Než se však pustíme do popisu jednotlivých klíčových okamžiků na cestě od vojáka k válečníkovi, musíme si vyjasnit, co vlastně termínem bojovník myslíme.

Tedy bojovníkem je v této přednášce označen ten voják, který jde do boje, a to do boje kontaktního, nikoli virtuálního. Podniká cílené kroky, které v důsledku vedou k destrukci a svým chováním přímo či nepřímo usiluje o životy svých protivníků. Bojovníkem tedy

rozumíme nejen pěšáka, který používá svou zbraň k zneškodnění nepřátel, ale též například osádky bojových vozidel nebo piloty letadel, jejichž primárním cílem nemusí být fyzická likvidace protivníka, avšak jejich činnost k tomuto výsledku implicitně vede.

Je neoddiskutovatelné, že prvotním předpokladem k tomu být bojovníkem musí být osobnostní dispozice. Nechci se pouštět do podrobného výčtu těch rysů, které jsou předmětem standardních výběrových kritérií, a proto zmíním jen ty, které bezprostředně ovlivňují ochotu bojovat. Těmi jsou především:

- názorová samozřejmost (opak hloubavosti)
- idealistický pohled na svět
- schopnost přijmout černobílé vnímání světa, kde „MY“ jsme ti dobří
- jasné morální zásady a pevný charakter, neboť jeho absence vede při splnění výše řečeného k extremismu

Jako psychologové máme samozřejmě sklon hledat duševně zcela zdravé jedince. Víme, že skutečně dospělý jedinec si klade řadu otázek a svět vnímá v celé jeho složitosti. Sklon k černobílému vnímání světa tedy můžeme chápat jako výraz duševní nezralosti, jako fixaci na orální stádium. Avšak jinak se nám bude tento rys jevit, pokud budeme uvažovat o idealismu. Idealistický jedinec má jasný světový názor, který mu slouží jako maják v orientaci mezi různými hodnotami. Jedině díky idealistickému vidění se bojovník vyhne existenciálním krizím, jež by při jeho povolání nutně vedly k pádu do depresí a k pocitům viny. Idealismus vojáka se samozřejmě musí krýt s hodnotami společnosti, za níž bojuje. Zcela nezpochybnitelné a nekomplikované vědomí toho, že my jsme v právu, my jsme ti dobří a bojujeme za jednoznačně správnou věc, bylo ve všech minulých konfliktech klíčovou součástí morálky příslušníků vítězných armád. Naopak tam, kde byl tento postoj problematizován, jsme byli svědky proher či přinejmenším „nevýher“. Samozřejmě je nezbytné, aby daný jedinec měl jasné zásady a pevné charakterové rysy. Jedině tak lze předejít násilným excesům, které všude tam, kde se dá průchod destruktivní agresi, zcela přirozeně hrozí.

Každý duševně zdravý jedinec se bude přirozeně bránit vzít druhé lidské bytosti život. V naší civilizaci, která se hlásí k úctě k životu každého individua a stojí na židokřesťanských základech, to platí dvojnásob. Je tedy nutné s tímto faktem počítat při výcviku. Ten musí mimo jiné obsahovat:

- explicitní, tedy nijak neskryvanou přípravu na zabíjení lidí
- jasné a nezpochybnitelné definování nepřítele

Důležitou kapitolou je v této souvislosti vojákův vztah ke zbrani. Zbraň byla od nepaměti odznakem muže. Zbraň též odlišuje vojáka od civilisty. Muž, který nemá ke své zbrani osobní vztah, může být vojákem, ale nikoli bojovníkem.

Podobně klíčový je postoj k nepříteli. Ten musí nést tyto hlavní rysy:

- Voják nesmí pochybovat, zda stojí na správné straně
- Voják může nepřítele ctít, ale v boji s ním nesmí empaticky soucítit
- Nepřítel musí být jasně dán a nikoli problematizován
- Voják musí svého nepřítele dobře znát

Jak je již z tohoto stručného výčtu zřejmé, osobnost a chování bojovníka, stejně tak jako určité části jeho výcviku se v mnohém neslučují s postoji většinové západní společnosti a působí spíše kontroverzně. Přesto nám historické paralely stále znovu a znovu ukazují, že zpochybnění či vynechání určitých aspektů toho, co dělá z vojáka bojovníka, vede buď k strategicko-operačním problémům na bojišti, nebo k hlubokým psychosociálním krizím těch, kteří se bojů účastnili. A právě těmto rizikům v současné době čelíme.

Západní společnost vykazuje již několik let velkou nejistotu v otázce vlastní hodnoty. Postmoderní doba je charakteristická relativizací jakýchkoli idejí. Pokud jsou si však všechny ideje de-facto rovny, pak neexistují žádné, které by stály za usilování. Pokud mají všechny světonázory stejnou platnost a cenu, jsou v konečném důsledku bezcenné. Pokud se dnes západní člověk neupíná k myšlenkovým ideálům a kulturním tradicím, neznamená to však, že by se z něj stal naprostý nihilista. Člověk musí mít svůj cíl, něco za čím míří,

v čem spatřuje smysl svého bytí. Koneckonců právě usilování o smysl existence dává jedinci pocit vlastní hodnoty. Lidé v západních zemích však trpí v oblasti ideálů a toho, co je může jakkoli překračovat silným pocitem vnitřní prázdnoty. Toto existenciální vakuum je však dlouhodobě nesnesitelné a proto je nutné zaplnit jej náhradními obsahy. V případě jedince nazýváme tento proces vytvořením a upnutím se k falešnému Self. Životní postoj naší společnosti charakterizuje především bezuzdnost, stejně jako enormní touha po moci jak nad sebou samým, tak nad druhými. Tabuizujeme smrt, stáří a umírání neboť jsou viditelnou připomínkou naší omezenosti, ale my chceme mít vše pod kontrolou. Investujeme enormní prostředky do vlastního pohodlí. Hledáme stále silnější a silnější zážitky a přesto je výrazným rysem dnešního člověka pocit nudy a prázdnoty. Při zevrubném zkoumání se nemůžeme vyhnout pocitu, že západní společnost regredovala na anální úroveň, které je vlastní právě mimořádný akcent na hromadění, čistotu, řád a kontrolu (tedy korektnost), přičemž to vše je provázáno úmerným pocitem nudy a prázdnoty.

Rádi bychom uvěřili, že žijeme správně a že věříme těm pravým věcem, ale pokud to řekneme nahlas, jsme umlčeni poukazem na politickou korektnost. Tím se jakákoli snaha o nalezení pravého Self hroutí již v samém počátku. Uveďme příklad: Většina demokratických zemí již v minulých stoletích provedla odluku státu od církví, tedy nadřadila civilní právo právu náboženskému. To byl mimořádný krok ke svobodě a umožnilo to v mnoha ohledech rozvoj vědy a poznání, stejně tak jako kultivaci lidských práv. Nyní jsme vystaveni tlaku o revizi tohoto stavu a my jsme si natolik nejistí tím, co naši předci prosadili, že zvažujeme, zda máme právo toto uspořádání bránit. Tímto naprostým relativismem hodnot můžeme dojít až do paradoxní situace, kdy budeme zvažovat, zda máme právo zakázat kanibalismus, pokud by se ukázalo, že se jedná o rituální chování vlastní nějakému náboženskému či kulturnímu uskupení. Tím, jak se rozměňují duchovní hodnoty, klesá i respekt k státoprávnímu uspořádání. Sociální stát jako takový vytváří ilusi všeobecného blahobytu. Společně s akcentem na materiální hodnoty se však jedná o nebezpečný mix. S krizí tohoto systému totiž propadla značná část evropského obyvatelstva skepsi v demokracii jako takovou. Pokud demokratičtí

politici nezaručí blahobyt, jaký má tedy demokracie smysl? Dennodenně se řeší problém, zda má majorita právo vyžadovat od minorit asimilaci, tedy přijetí většinových norem a pokud ano, do jaké míry? A opět nikoli díky sebevědomé toleranci, ale naopak kvůli nejistotě v základní hodnoty je mnohdy minoritám vyhověno. Vzniká tak dojem, že demokracie neslouží většině, ale dobře organizovaným menšinám.

Ministerstvo obrany ČR věnuje otázce sociokulturních postojů našich vojáků dlouhodobě pozornost. Od roku 2010 probíhá při Sekci personální MO pod vedením Pplk. PhDr. Kateřiny Bernardové projekt nazvaný PRŮZKUM ÚROVNĚ PSYCHOSOCIÁLNÍCH PODMÍNEK. Tento průzkum začal jako šetření zaměřené především na naše PŘÍSLUŠNÍKY ÚKOLOVÉHO USKUPENÍ AČR PRT, jenž působil v Afghánském Lógaru, později byl však rozšířen i na další jednotky a nakonec prošel tímto typem šetření vzorek všech druhů vojsk AČR včetně aktivních záloh. Cílem těchto šetření je mj. pravidelně monitorovat úroveň životní, zejména pracovní spokojenosti, detekovat hlavní stresory a získat tak ucelený přehled informací odhalujících úroveň psychosociálních podmínek našich vojáků. Popisovat všechny aspekty těchto šetření související s připraveností bojovat by značně přesáhlo rozsah mé prezentace, a tak si vezměme pro ilustraci oblast postojů ke zbrani.

Pokud jsme výše popsali, jak je pro bojovníka důležitý vztah ke zbrani a s tím související připravenost použít ji proti druhému člověku, díky opakovaným šetřením, která byla Centrem expertních studií prováděna, víme, že zbraň je našimi vojáky téměř výhradně vnímána neosobně jako věc, která slouží k obraně. Naprosto minimálně mají vojáci, kteří dosud nezažili boj, ke zbrani osobní vztah. Z dalších, spíše osobních rozhovorů však vyplynulo, že skutečnost může být o trochu jiná. Počet vojáků, kteří mají ke zbrani vztah, může být i vyšší, ale respondenti se to báli v dotaznících přiznat, aby nepůsobili hloupě, či nebyli výzkumníky dokonce považováni za psychopaty. Zdá se tedy, že doba, kdy voják hrdě ukazoval svou osobní zbraň a udělal si z ní dokonce součást svého image, jak tomu bylo například u gen. G. C. Pattona, je pryč, tvrdě potlačena společenským tlakem, který ze zbraně udělal cosi zcela zavrženého a zvráceného. Pro vojáka je to však základní

pracovní nástroj, podobně jako pro kováře kladivo, či programátora počítač. Každý profesionál si vytváří ke svým klíčovým pracovním pomůckám více či méně osobní vztah. Snad všichni kromě vojáků mohou tento vztah bez obavy z kritiky zveřejnit. Vojáky však společnost postavila do situace, že to, s čím pracují, to na čem nakonec záleží jejich přežití, nemohou mít rádi a vytvořit si k tomu vztah, aniž by čelili riziku, že by je společnost odsoudila.

Dámy a pánové, všichni jak tu nyní jsme, patříme k západní, demokratické civilizaci. Naše země a styl našich životů je aktuálně silně konfrontován se zcela jinými hodnotami a to jak za našimi hranicemi v podobě ruského imperialismu či islámského terorismu, tak i uvnitř našich zemí díky multikulturalismu. Přinejmenším ony vnější hrozby představují výzvu v tom smyslu, jak dalece jsme schopni naše ideje bránit a usilovat o ně. Obyvatelstva zemí NATO se vesměs shodují na tom, že je nutné navýšit s ohledem na současnou geopolitickou situaci rozpočty na obranu. Smyslem mého referátu bylo připomenout, že dlouhodobě podfinancované armády jsou jen částí výzvy, kterou musíme řešit. Tím podstatnějším je dlouhodobá relativizace či dokonce podkopávání právě těch faktorů, které činí z vojáků bojovníky, neboť jen bojovníci mohou války vyhrát.